

Τα μέρη του Λόγου: κλιτά και άκλιτα μέρη - Οικογένειες λέξεων
Σύνθετες λέξεις - Αντίθετες λέξεις - Συνώνυμες και Αντίθετες λέξεις

Τα μέρη του Λόγου

Κλιτά και άκλιτα μέρη

Όλες οι λέξεις της ελληνικής γλώσσας χωρίζονται σε δύο ομάδες. Σε αυτές που αλλάζουν μορφή, τα **κλιτά** μέρη του λόγου και σ' αυτές που δεν αλλάζουν μορφή τα **άκλιτα** μέρη του λόγου.

- Ξαναγράψτε το παρακάτω κείμενο στον πληθυντικό αριθμό (στα πολλά).

Για πολλή ώρα το άλογο έβασκε. Ο γεωργός χαρούμενος έβλεπε το χώμα μαλακωμένο από την πρώτη βροχή. Το χώμα σαν να περιμένει το σπόρο. Πέρα μακριά φάνηκε το παιδί να γυρνά από το σχολείο.

.....

.....

.....

.....

.....

- Χρωματίστε με κόκκινο χρώμα τις λέξεις που άλλαξαν (τις κλιτές) και με πράσινο τις λέξεις που έμειναν ίδιες (άκλιτες)

- Σε κάθε κλιτή λέξη το τελευταίο μέρος που αλλάζει, το λέμε **κατάληξη**.
π.χ. δρόμ-**ος**, δουλεύ-**ω**
- Το μέρος που είναι στη αρχή κάθε λέξης και δεν αλλάζει, το λέμε **θέμα**.
π.χ. **δρόμ-**ος, **δουλεύ-**ω
- Το τελευταίο γράμμα του θέματος, το λέμε **χαρακτήρα** π.χ. δρόμ-**ο**ς, δουλεύ-**ω**

- Χωρίστε τις παρακάτω λέξεις στο θέμα και στην κατάληξη

Κλιτές λέξεις	Θέμα (+ χαρακτήρας)	Κατάληξη
ουραν - ός	ουραν	ός
ποτήρι		
κορυφή		
γαλανός		
ξύλινος		
τρέχω		
διαβάζω		
κοιμάμαι		
σκέφτομαι		

Οικογένειες λέξεων

Παιδιά, ξέρετε ότι και οι λέξεις έχουν οικογένεια; Πολλές λέξεις παράγονται (φτιάχνονται) από κάποια πρωταρχική λέξη, τη ‘μάνα’ λέξη π.χ. ζωγραφίζω ζωγραφίτα →

- Η μηχανή αυτή θα σας βοηθήσει να φτιάξετε καινούριες λέξεις.

γυμνά <u>ζω</u>		γυμνα <u>στήρι</u> ο
δικά <u>ζω</u>		
σπουδά <u>ζω</u>		
δουλεύ <u>ω</u>		δουλει <u>ά</u>
γιατρεύ <u>ω</u>		
παντρεύ <u>ω</u>		
ξυπ <u>νώ</u>		ξυπνη <u>τήρι</u>
πο <u>τίζω</u>		
σκα <u>λίζω</u>		

Τώρα μπορείτε να συνεχίσετε. Προσπαθήστε να φτιάξετε κι άλλες συγγενικές λέξεις από αυτές που βλέπετε στον πίνακα.

αμπέλι		αμπελώνας
άχυρο		
ξένος		
στρατός		
βιβλιοπώλης		βιβλιοπωλείο
ταχυδρόμος		
νοσοκόμος		
καφές		
καλός		καλοσύνη
δίκαιος		
αθώος		αθωότητα
απλός		
γενναίος		
οξύς		οξύτητα
ταχύς		

Σύνθετες λέξεις

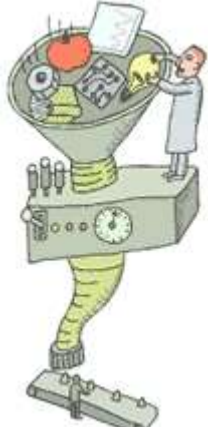

Η λέξη που γίνεται από δύο άλλες λέγεται **σύνθετη**

π.χ. άγριο + λουλούδι = αγριολούλουδο

ανεβαίνω + κατεβαίνω = ανεβοκατεβαίνω

- Και τώρα η σειρά σας. Προσπαθήστε να ενώσετε τις παρακάτω λέξεις και να σχηματίσετε σύνθετες.

παιδί	+	τόπος		παιδότοπος
άσπρο	+	μαύρο		
σκουπίδι	+	τόπος		
πεζός	+	δρόμος		
νύχτα	+	πουλί		
ανάβω	+	σβήνω		
κρέμα	+	σαπούνι		
μαχαίρι	+	πιρούνι		
άνεμος	+	θύελλα		
ανοίγω	+	κλείνω		
σιγά	+	τραγουδώ		
θάλασσα	+	πουλί		

Αντίθετες λέξεις

Μερικές φορές για να πούμε την ακριβώς αντίθετη λέξη από αυτή που σκεφτόμαστε, βάζουμε μπροστά το **α-** ή το **αν-**

π.χ. α + πρόθυμος = απρόθυμος

αν + αλάτι = ανάλατος

- Φτιάξτε τις αντίθετες λέξεις

α +	γνωστός	άγνωστος
	δυνατός	
	πυρετός	
	βραστός	
αν +	άξιος	
	ήσυχος	
	ισχυρός	

Σε άλλες περιπτώσεις βάζουμε το **ξε-** για να δείξουμε το αντίθετο ή για να δηλώσουμε το πάρα πολύ

ξε+	μακραίνω	ξεμακραίνω	ξε+	κουράζομαι	ξεκουράζομαι
ξε+	μαθαίνω		ξε+	καρφώνω	
ξε+	πουλώ		ξε+	σκεπάζω	
ξε+	βιδώνω		ξε+	στρώνω	
ξε+	βουλώνω		ξε+	βάφω	

Οι λέξεις που παράγονται από την ίδια αρχική λέξη και ανήκουν στη ίδια οικογένεια, λέγονται **συγγενικές**.

- Χρωματίστε το κομμάτι από την κάθε λέξη που είναι το ίδιο:

ψήφος, ψηφίζω, ψηφοφόρος, ψηφοδέλτιο, υποψήφιος, ψηφοφορία
καλόγερος, καλοκαίρι, καλόκαρδος, καλοπερνώ, καλοσύνη, καλοφαγάς
κλειδί, κλειδώνω, κλειδαράς, ξεκλειδώνω, κλειδαμπαρώνω, κλείδωμα

- Μπορείτε να βρείτε τις συγγενικές λέξεις που παράγονται από τη λέξη θάλασσα;

.....
.....
.....

- Χωρίστε σε δύο οικογένειες τις παρακάτω λέξεις

πεδιάδα, παιδικός, παιδίατρος, πεδινός, παιδεύω, γήπεδο,
οικόπεδο, παίζω, παίχτης, στρατόπεδο

παιδί	πεδίο (τόπος)

Συνώνυμες και Αντίθετες λέξεις

Συνώνυμες λέγονται οι λέξεις με την ίδια περίπου σημασία π.χ. λευκός - άσπρος

Αντίθετες λέγονται οι λέξεις με την αντίθετη σημασία π.χ. καθαρός - βρόμικος

- Μπορείτε να αντιστοιχίσετε τα συνώνυμα με μια γραμμή;

κατάστημα	ξεκινώ	βάφω	κουβεντιάζω
αρχίζω	μαγαζί	μιλάω	χρωματίζω
δίνω	στενοχωριέμαι	θυμώνω	μπαστούνι
βλέπω	κοιτάζω	διακρίνω	ξεχωρίζω
λυπούμαι	προσφέρω	ραβδί	νευριάζω

- Σημειώστε **Α** για τα αντίθετα και **Σ** για τα συνώνυμα

	κατάστημα	-	μαγαζί
	αυριανός	-	χθεσινός
	μυαλωμένος	-	άμυαλος
	περίεργος	-	παράξενος
	έληξαν	-	άρχισαν
	νίκη	-	ήττα

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

για τη Γ' & Δ' τάξη του Δημοτικού
των

Σωτήρη Τερζίδη & Θεόδωρο Λιούλιο